

## Süryani Kültürüne Göre Tevazu

*“Güçsüzlüğünün bilincine varan kişi, tevazuun doruğuna ulaşır.”*

*Ninovalı Mor İshok (613-700)*

\*\*

Akkadça ‘**makāku**’ <**magāgu**>dan gelirse ‘genişle(t)mek’, ‘yay(ıl)mak’, ‘büyümek’, ‘sürmek’ ‘uza(n)mak’ anlamlarıyla belirir. ‘**Makaḥu**’ <**magahū**> sözcüğünün devamı kabul edilirse ‘kuşatma’, ‘ihâta etme’, ‘sarma(lama)’, ‘çevirme’ ve ‘koruma’ anlam yelpazeleriyle yansır. Akadça ‘k’ ünsüzü q, g, k, ḥ hatta bazen de h şeklinde yakın sesli harflerden biri olarak belirebilir. Devamı olan Süryanice’de altı harfin kalın (qûşoyo) şekliyle BeGaDKePaT, ince olarak (rûkoḳo) ‘BeĜaDĜePaS /VeĜaZḤeFaTH’ sesleriyle belirlemesine benzer. Bu sebeple, ‘**makû**’, ‘**māku(m)**’, çoğulu ‘**makiûte**’ olan ve anlamı ‘muhtaç, fakir, yoksun, mahrum’ kelime köklerinden; ve dahi ‘**makû(m)**’/‘**mākum**’ kelimeleriyle ilişkili olma olasılığı ile ‘eksiklik, yoksunluk, yokluk, noksanlık, bir şeyden mahrum olma’ gibi anlamlarla da akraba olabileceği etimolojik olarak düşünülebilir. Çünkü ‘**makû(m)**’ ve ‘**makûtu**’ kelimeleri bir şeyden yoksun olma ve/veya bir şeyde bir şeyin bulunmaması, yok(luk) halini ifade eder. Daha mistik anlamıyla Tanakh pasuklarında ve Yeni Ahit külliyatının pasajlarında anlamları şekillenir. Yeşeya 58:5’te ‘saqo’ w<sup>o</sup>-qetmo’ **mo(y)ek** leh’ (ܡܘܝܐܟܠܗܝܡ) ve (ܡܘܝܐܟܠܗܝܡ) ibarelerinde ‘**mak**’ üçlü ikiz harfli fiilden türetilen kullanımların ‘isteklerini dizginlemek’, ‘baş eğmek’ anlamlarıyla yer bulması oldukça dikkat çekicidir. Öyle ki, Mezmurlar 44: 26’da (ܡܬܘܠ ܕܡܝܬܐ ܐܝܬܐ ܠܢ ܡܝܬܐ ܐܝܬܐ ܠܢ) ‘meṭûl d<sup>a</sup>-mekat<sup>a</sup> al afro nafşan’ ‘çünkü toprağa eğildik/serildik ve bedenimiz yerle yeksan oldu’ şeklinde çevirisi yapacağımız ibarede ‘toprağa eğilmek, yerle bir olmak, yere yapışmak’ şeklindeki alegorik anlatım yoksunluktan ziyade mahfiyeti, alçakgönüllüğü, tevazuu imler gibi. Çok fazla etimolojiye girmeden Akadça ve Süryanice ilişkisi bağlamında son bir kelimeye değinerek bu başlığı sonlandırıp asıl konuya geçelim. Kelime sonu ‘he’ ile yazılan Akadça ‘mah’ ile Süryanice orta harfi ‘ḥeth’ olan ‘m<sup>h</sup>îlo’ da aynı anlamı paylaşırlar: zayıf, güçsüz, hasta.

Akadça’nın devamı niteliğinde olan Süryanice’de örneklendirilecek sayısız kelime olmakla birlikte ben bu yazımda Süryanice’de “**mûkoḳo** (ܡܘܟܘܟܐ)<sup>1</sup>, **makîkûto** (ܡܚܝܬܐ)” kavramıyla vurgulanan

<sup>1</sup> Bu kelime kök olarak ‘mak’ dan türetilse de anlamı aşağılama, küçük düşürme, alçaltma, aşağılama, rezil etme, kibrini kırma, alçaltma, gururunu kırmak (...) gibi anlamları var.

Değerli katkılarıyla bu kelimenin Akadça etimolojik sorgulamasını ve yorumlamasını yapan Mardin Artuklu Üniversitesi Süryani Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Doç. Dr. Mehmet Sait Toprak hocama teşekkür ve saygılarımı bildiriyorum.

“**tevazuu**” yani yüksek bir yerden yere kapanma veya alçalma anlamına gelen “**mak**” kelimesinden türeyen kelimeyi ele almak istiyorum..

\*\*\*

Bu kavram, Süryani literatüründe bolca kullanılan ve çok ifade edilen konumu yüksek, sosyal içerikli kavramların başında gelmektedir. Kelimenin etimolojik kökeni, yukarıda da açıkladığımız üzere antik Bethnahrin (Mezopotamya)’in tarihsel derinliklerinde yatmaktadır. Görüldüğü üzere gelenekler birbirinin devamı olmakla anlamlı hale bürünürler. Aynı şekilde **Makîkûto** (ܡܚܝܩܘܬܐ) da Akkadça’daki ‘**maku**’, ‘**makiu**’, ‘**makutu**’ kelimesinin devamı niteliğindedir: Kibrin, gururun, tafranın, büyüklük/üstünlük taslamanın, büyüklenmenin, böbürlenmenin, iğrenmenin karşıtı ve daha pek çok katmalı anlamlarıyla. Kavramlaşmış kelimenin evreni, tarihsel etimolojinin serüveninde bilinçli/bilinçsiz bir şekilde sözkonusu tutumların neden olduğu olumsuz durumu barındırmamaktadır. Bu, manevî sermayenin enerjisini/anlamlarını yansıtan içsel/ruhsal bir frekanstır. Aynı zamanda bu hal, yüksek ahlakî değerleriyle nefsi/egoyu törpüleyici araçlara sahiptir. Denildiği üzere, “**Nasıl karanlık ışığı açığa çıkarıyorsa, aynı şekilde ‘tevazu’ da kişide cennet ışıklarını aşikâr eder.**”

İnsandaki ruh gibi, dilin de kendince bir ruhu var. Dildeki kelimelerin/kavramların ruhu, mana/kültür dünyamızın köklerini oluşturmaktadır <sup>2</sup>. Denildiği üzere; “**Her kavram, her kelime kültüre bir pencere açar.**” Bir sosyal düşünürün deyiimiyle vurgulamak gerekirse; “**Söze vakıf olup manaya inemeyenler, sözü de manayı da anlayamazlar.**”

Görüldüğü üzere kadim dil Süryanice’de sosyal içerikli kavramların arka planında uzun ve derin bir geçmiş ve anlamını yaşamla bulmuş bir kültür birikimi yatmaktadır. Bazen bu anlam(lar), o kültür birikimi anlaşılmadığı için örtük olarak karşımızda sessizce durur. Öyle olunca, kavramın/kelimenin taşıdığı anlamın sezilmesi ve anlaşılması zorlaşır. Dolayısıyla, Süryani kültüründeki kavramsallaşmış bir sözcüğün anlam evreni idrak etmek, dildeki kelimelerin/kavramların tarihsel serüvenlerinin anlaşılmasıyla mümkün olabilmektedir.

---

<sup>2</sup> “Sözcükler her bir kültürde ‘geç’miş ‘gel’eceğe taşıyan tanık(lık)lardır. Onların tanıklıklarıyla geçmiş(teki) kültürün (y)âdı yaşar şimdi(de). Sözcükler yaşarlar, yaş alırlar, yaşlanırlar, yaşatılırlar yaşlansalar da. Yaşlandıkça ihtiram görürler kâmetlerindeki geçmemiş geçmişlerinden dolayı. Yuvarlanan, yuvarlandıkça top(ak)lanan kütleler gibidirler; toprağın altında yatan kültürler, kültürdürler onlar. İç(lerin)dedir onların, geçmişin şimdide yeşerecek (t)aşırıyıcı/(t)aşınan aşılایıcı tohumları aşınmaksızın. Onlar kimi zaman da denizin dibinde bekleyen yosun tutan taşlar gibidirler; yosun tuttukları için ‘taş’ gibi değil, ‘yeşil yosun’(lu) kimin dururlar orada, sessizce. Duru(lu)p beklerler ki, bir dalgıç dalsın diplerde, değsin, dokunsun, tutunsun onlara, derin diplerinde denizin. Ve her dalgasının titreyişinde beklerler o dalgıç, ölümsüzce”. Mehmet Sait Toprak, Mağara’dan Notlar,...

Cevizin içindeki besine ulaşmanın yolu, nasıl kabuğun kırılmasından geçiyorsa, Süryanice gibi antik bir dilin ve kültürün anlamlarını kavramak da bu dildeki kelimelerin/kavramların arka planında bulunan anlam derinliğine inmeyi gerektirmektedir. Kelimelere/kavramlara öz anlamını ve kendi derinliğini verebildiğimiz ölçüde düşünce/mana dünyamızı zinde ve güçlü tutma şansını yakalamış oluruz.

Süryani kültüründe tevazuun ne olduğunu anlamak/anlatmak, başlı başına bir araştırma konusudur. İçsel güç ve ruhsal sermaye gerektiren bu konu, bilimsel araştırmalara da konu olmuştur. Öyle olsa da, göreceli bir kavram olan **“tevazu”** hakkında nihai bir tanımlama yapmak hiç de kolay değil. Çünkü bu kavram çok farklı şekillerde tanımlanmaktadır. **“Topraktan yaratılan insan, toprak gibi tevazu sahibi olmazsa, aslından/insanlığından çıkmış olur”** sözü, tevazu konusunda - genel anlamda-hatırlanması gereken en uygun sözdür.

Süryanice kaynaklarda, tevazua özgü anlam üretme biçimlerine rastlarız: Öncelikle, o yani tevazu yücelmenin temel şartıdır. Ve o, yaşamın esnekliğine/geçişkenliğine/gelişkinliğine bir çağrıdır. Adeta o, **“ego”** tutkusunda olmamak, ‘ego’nun denetimden kurtulmak, gösterişe değil öze değer vermek demektir. Bunun göstergesi ise, edep ve âdâptır. Kavramın günlük hayatta kendine bir yaşam alanı bulması için, insanın önce kendi noksanlığının/eksikliğinin öz farkındalığını geliştirmesine; bu farkındalığın bilinciyle davranmasına bağlıdır. Onun için Ninovalı Mor İshok (d. 613-ö. 700) **“Güçsüzlüğünün bilincine varan kişi, tevazuun doruğuna ulaşır.”** der. Bu üretken yazar tevazuu o denli işlemiştir ki, günümüzün yaklaşımlarıyla çelişmeyecek şekilde detaylandırmakta ve açıklamaktadır.

Süryanice kaynaklarda, **“tevazu”**, hayatın her karesinde ve her alanında gerekli olan kibar ve nazik bir yaşam anlayışı olarak betimlenir. O, insanî erdemlerin en büyüğü ve ahlakî donanımların en gözdesidir. Ve o, bilinçli farkındalık ve merhametli farkındalık kadar, insandaki özgünlüğün korunması ve geliştirilmesi için gerekli ve samimi bir anlamı kucağında barındıran bir yaklaşımdır. Tevazuun evrenine göre, özgürleşmeyen öz, gürleşmez. Gürleşmeyen öz de, özgürleşmez. Çünkü yaşamın içinde insanın kendisi olarak var olabilmesi ve bütünlüğünü yaşayabilmesi/yakalayabilmesi, ‘öz’ün gürleşmesine bağlıdır. İnsan, ancak özünü gürleştirdiği ve gerçekleştirdiği zaman hayatın anlamını ve amacını bulur. Mutlu olur. Çünkü o öz yaratıcıdır. O öz üretkendir. O öz paylaşımcıdır. O öz, tevazu ile canlanan candır. Ve de Canan’dır! .

Süryani kültürünün edebî yapıtları, tevazu konusunda zengin bilgiler sunmaktadır. Bu eserlere göre, **“Tevazu, ilahî değerlere organik bir bağla bağlı olan saf-temiz düşüncedir. Mütevazı kişi de, kötülüğü bildiği ve yapmaya özgürce güç yetirebildiği halde yapmayandır.”** Süryanice eserlerde Mesih ve öğretisi ön planda olduğundan, tevazu, nefsin/egonun denetiminde olmama durumu olarak açıklanmaktadır. İçsel ışıklara sahip olmakla eş anlamlıdır. İyiliklerin temeli olarak erdemlerle ve bilgeliklerle bezenmiş olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır.

**Şayet ruhun üşümelerine karşı bir ısı/sıcaklık arzulanıyorsa, yüreklerin/ruhların derinliklerinde tevazua muhakkak uygun/rahat bir yer hazırlanmalıdır. Çünkü bilgelik ve erdem, her daim tevazuun yoldaşdır.**

Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, tevazu, özsevgiyle gelişen hakiki bir idrak ve uyanış biçimidir. O, aynı zamanda ‘kişi’liği ruhla dengeleyen bir güçtür: **‘Sen’i duymak için ‘Ben’i susturmak, Ben’i haddinde tutmaktır.** Nefsin/egonun kendi sınırlarına çekilmesidir. Haddini bilmesidir. Hem kendine, hem başkalarına, hem bütün varlığa saygı duymasısıdır. İnsanın kendi benliğini yerli yerine koymasısıdır. Benlik davası gütmemesidir.

Tevazu, kendi değerimizi azaltmak değil, başka insanlara değer vermektir. Benliğimizi aradan çıkararak, bütün varlığa gönül kapılarını açmaktır. Üstünlük taslamamak, kibirlenmemek, böbürlenmemek, etnik köken, sınıf/statü ve kimlik ayrımı gözetmeksizin insanın kendisini diğer insanlara ve hatta yaratılmışlara denk bilmesidir. Kâinatı saran o eşsiz ilahî fısıltıyı duyması ve benliğini kendi derinliğine, en içe, kendindeki kendiye geri çekilmesidir.

Mütevazı ruh nezaket ve merhametle karılmıştır. Onun için tevazuun olduğu yerde sömürü/istismar; sömürü/istismarın olduğu yerde tevazu barınamaz ve gelişemez. Çünkü mütevazı insanın ruhu o denli kendi ile barışıktır ki, bu yüzden yaşamı oluşturan her bir zerreye hemhal olur. Özdeşleşme ruhuyla bütün varlığa yar ve yardımcı olmaya çaba gösterir. Hayattan, diğer insanlardan, bütün bir kâinattan ilham alır ve gücü yettiğince başkalarına ilham vermeye çalışır.

Süryani kültürüne göre, kendini tanımak insanı tevazua götürür. Onun için Aziz Antunius (251-356) **“Allah’ı tanımak için önce kendini tanımalısın”** (men ‘arafa nefsehu fa-qad ‘arafa Rabbehu) demektedir. Çünkü insandaki pozitif güçlerin sinerjik bir ifadesi olan tevazuun sihirli anahtarlarına sahip olmanın yolu kendimizi bilmekten ve kendimizi tanımaktan geçmektedir. Nusaybinli Aziz Mor Afrem (306-373) bu yaklaşımı desteklercesine **“İyi işlerin meyvelerini yitirmemek için daima tevazulu tutum takınmalısın!”** diyerek bunun yaşamsal önemine vurgu yapmaktadır.

Süryani kültürünün ilk ve önemli yazarları arasında sayılan Persli Bilge Afrahat (260-345) konuyu etrfalica incelerken, **“Tevazu, adaletin meskenidir. Bütün iyiliklerin kaynağıdır”** açıklamasını yapmaktadır. Ninovalı Mor İshok (613-700)’un farklı bir ifadeyle **“Tevazu, Tanrısal bir giysidir. (...) Tevazu, dil ile anlatılamayan ve insanî güçle kazanılamayan bir kudrettir”** diye yazmaktadır.

Buna koşut olarak Süryani kültürünün parlak yıldızlarından biri olan Antakyalı Mor İshok (ö. 491) büyüklenmenin/kibrin zararlarını şiirsel olarak şöyle dile getirmektedir: **“Çiftçinin tarlaya bıraktığı iki KESEK, kim çok daha güçlü konusunda sürtüşmeye başlar. Yağan yağmur ikisini çürüterek/yok ederek aradaki çekişmeyi bitirir. Hemcinsine büyüklük taslayan insan da işte böyledir. Yengi ile galip geldiğini düşündüğü bir esnada, ölüm alır ve O’nu mezara hapseder.”**

Süryani kültüründe **“Tevazu ile insanlığa hizmet eden Allah’a en yakın olandır”** anlayışı hâkimdir. Ancak yaşanan hayal kırıklıklarına karşı sömürüye/istismara kapalı bir motivasyonla/dikkatle davranmak bazen daha isabetlidir. Tevazu timsali Aziz Mor Afrem (303-373), sağmal inek zihniyetinin zemin bulduğu yerlerde/insanlarda, tevazuun yanlış kullanıldığını ve yanlış değerlendirildiğini bizzat deneyimlediğinden **“enhu detmakaht haşbuḳ d°-lo havro: şayet mütevazı davranırsan, seni görgüsüz sanırlar”** diyerek tarihî bir uyarıda bulunmaktadır. Bu anlamda istismara-sömürüye kapalı bir tevazu anlayışıyla davranmak, zarardan veyahut zarar verici şeylerden kaçınmak aslında bir sevgi eylemidir. Kendimize duyduğumuz sevgidir.

Görüldüğü üzere, yaşamın hakikatinde ve evrenin merkezinde tevazu esastır. İlahi değerlerden süzülen tevazuun anlamları, anlamını ve etkisini kaybederse, zamanla insanın yaşamındaki her şey de anlamını kaybeder. Çünkü tevazu insanı insanlara ve dünyaya açan içsel bir anahtarın ta kendisidir. Bu anahtarla ardında güzellikleri barından kapalı kapıları açmak için, insanın kendini tanıması/anlaması gerekir. Kendini kitleyen, kendini tanımayan/anlamayan insanın başkalarını tanıması/anlaması mümkün değil. Alanın uzmanları (sosyologlar, psikologlar, psikiyatristler) da bu gerçeği teyit etmektedirler. Kendini ve başkalarını anlamadan hayatı anlamak ve anlamlandırmak hiç de kolay değil. İnsan kendini tanıdıkça, kendi içsel ışığının farkına varır. O ışıkla hem kendi yolunu, hem başkalarının yolunu aydınatabildiğinde, tevazuunun sihirli anahtarlarına sahip olur.

İnsanın ulaşabileceği **“büyüklük/yücelik/ululuk”** makamı, kişide bulunan tevazu ve kibrin oranına göre değişkenlik arz etmektedir. Çünkü kibir ile tevazu ters orantılıdır. İnsandaki tevazuun oranı artıkça, kibrin oranı azalır. Kibrin oranı artıkça, tevazuun oranı azalır. Kendini beğenmişlik

ise, kibrin ve büyüklenmenin ön basamağıdır. Buna sahip olan insan, öğrenmeye ve gelişmeye kapalı olur. Dolayısıyla, böyle bir kişi ne tevazua, ne de tevazuun sihirli anahtarlarına sahip olabilir.

Bunlara koşut olarak, bilimsel açıklamalar, tevazuun, insanın beyin yapısını ve onun işleyişine bağlı bütün psikolojik süreçleri etkilediğini ifade etmektedirler. Sosyal düşünce üreten çağdaş yazarlar, bunu dokunaklı bir şekilde farklı boyutlarıyla açıklamaktadır. Öğrenmek, büyümek ve gelişmek için tevazuun zorunlu olduğunu öngören Alman düşünür Gerhard Uhlenbruck **“Kendini beğenmişlik öğrenmeyi, öğrenmek ise kendini beğenmişliği engeller”** diye yazmaktadır. Wolfgang Van Goethe (1749-1832) de, **“Kendini pek büyük bir şey sanmayan, aslında sandığından daha büyüktür”** düşüncesini aktarmaktadır.

Fransız düşünür Antoine de Saint-Exupery (1900-1944)’in **“Alçakgönüllülük alçalmanı gerektirmez, açılmanı gerektirir. Değişimlerin anahtarıdır. Ancak o zaman alabilir, o zaman verebilirsin!”** şeklindeki düşüncesi, tevazuu çok iyi anlatmaktadır.

Önemli bir toplumbilimci olan İngiliz yazar John Ruskin’e (1819-1900) göre, **“Alçakgönüllü insan sadece cesur değil, aynı zamanda farkındalığı yüksek, tutarlı ve bilge insandır.... Nitelikli bir insan olmaya giden yoldaki ilk test, alçak gönüllülüktür. Alçak gönüllükten kastım, kişinin kendi gücünden şüphe etmesi ya da fikrini söylemeye çekinmesi değil, söyleyeceği ve yapabileceği şeyler arasındaki bağı kavramış olmasıdır.”**

Bu da gösteriyor ki, tevazuun olduğu yerde, ahlaki donanımlar daha gelişkindir. Bilgelik, çalışkanlık, diğergâmlık, samimiyet, ciddiyet, fedakârlık, erdemlilik, tutarlılık, dürüstlük ve paylaşım kaçınılmaz olur.

Görüldüğü gibi, bir tarafta hayatı zorlaştıran ve zehirleyen kötü alışkanlıklar, geleneksel kalıplar, düşünsel/ruhsal enfeksiyonlar...

Öbür tarafta, bu kalıplardan ve düşünsel/ruhsal enfeksiyonlardan kurtulmanın bir yöntemi olarak yaşamı kolaylaştıran tevazuun bilgelik ışığı... adeta bir antikor ve panzehir gibidir insandaki zehirleyici kayıtlara!...

Onun için, mütevazı insan, tevazuun bilgelik ışığıyla yoluna devam ederken, **“Dolu başak eğiktir, boş başak diktir”** sözünü her daim akılda tutmaktadır. Esnek düşünceyle, yaşam yolunda seyre dalarken, herhangi birisi, bir başkası onunla karşılaştığında, yürümekte olduğu yoldan geçen birisine bir şey katabiliyorsa, o insana herhangi bir katkı sunabiliyorsa, kalıcı huzura

kavuşabileceğinin inancını taşımaktadır. **Mütevazı insan için hayattaki gerçek başarı işte budur.** Çünkü gönülden vermemenin/yapmamanın ruhsal bir hastalık olduğunu, kendisine ve başkalarına katkıda bulunmaktan vazgeçtiği gün ölmeye de başladığı gün olduğunun bilincindedir.

Yaşamın bütün geçiş noktalarında etken olan tevazua ne denli kıymet verirse, asil davranışlarla onu ne denli çoğaltırsak/yüceltirsek, olumlu durumlar o denli artacaktır. Bu da insanlar arası etkileşime ve toplumsal huzura pozitif katkı sunacaktır. Bundan dolayıdır ki, sevginin ve edebin ortaya çıkmış hali olan samimi tevazua vurgu yaparken **“Büyüklenenler küçülür, küçülenler yüceltilir. Aranızda kim büyük olmak istiyorsa, herkesin hizmetkârı olsun”** (Matta 20:26) diyor İsa MESİH....

Yusuf Beğtaş